

ДО ПИТАННЯ ПРО УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ВИБОРЧОГО ПРАВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ОСКАРЖЕННЯ ЇХ ПОРУШЕНЬ

У статті розглянуто умови реалізації принципів виборчого права в Україні в частині можливості оскарження їх порушень. Проаналізовано правові, інституційні та процедурні гарантії забезпечення реалізації цих принципів відповідно до міжнародних стандартів. З'ясовано основні недоліки національної моделі оскарження порушень виборчих прав громадян, а також надано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: *гарантії реалізації виборчих прав, захист виборчих прав, виборчі спори, оскарження порушень виборчого законодавства.*

Постановка проблеми. Ядром виборчого права є система його принципів – вихідних, фундаментальних засад та ідей, у межах яких складається механізм правового регулювання електоральних відносин. Вони одночасно відіграють роль каталізатора для подальшого розвитку й удосконалення виборчого права. Недарма Конституційний Суд України в справі про вибори народних депутатів визначив, що основоположні принципи загального, рівного й прямого виборчого права, вільне й таємне волевиявлення громадян України на виборах народних депутатів України становлять основу правового регулювання виборчого процесу [1].

Дотримання п'яти принципів європейського виборчого доробку є життєво важливим для демократії. Удавана простота виборчих процедур виглядає оманливою, інакше не довелося б приділяти їм стільки уваги. Вибори, подібно богові Янусу, також мають два обличчя. Саме на цей факт і звертає увагу К. Шмітт. Тотожність і представництво – дві протилежності, які можуть перетворити народ у єдиного суб'єкта [2, с. 188].

Щоб норми виборчого права не перетворилися на фікцію, держава передбачає можливість вільного оскарження фактів недотримання закону про вибори в органі з розгляду скарг. Це, зокрема, стосується результатів виборів: заперечувати їх хтось може з підстав порушення процедур голосування. Так само це стосується рішень, ухвалених напередодні виборів, зокрема у зв'язку з правом брати участь у голосуванні, списками виборців та

правом бути обраним, підтвердженням повноважень кандидатів, дотриманням норм, що регулюють передвиборну агітацію, і доступом до ЗМІ та джерел фінансування партій [3, с. 72-73].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з умовами реалізації принципів виборчого права та можливість оскарження їх порушень, неодноразово розглядали та досліджували вітчизняні науковці. Особливої актуальності зазвичай ці питання набувають в період до та після проведення виборів у державі. Аналітичні дослідження в цій сфері проводили Ю.Г. Барабаш, О.С. Бакумов, М.В. Буроменський, Ф.В. Веніславський, В.П. Колісник, О.В. Сердюк та інші. Однак оскарження фактів недотримання положень виборчого законодавства також й у світлі позачергових парламентських виборів 2014 р., базуючись на практиці судового та позасудового оскарження порушень норм закону минулих виборчих кампаній, потребують додаткового аналізу.

Формування цілей. Основною метою цієї статті є здійснення аналізу правових, інституційних та процедурних гарантій забезпечення принципів виборчого права в Україні відповідно до міжнародних стандартів на підставі правозастосовчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Подання скарг та звернень щодо виборчого процесу регулюється в Україні Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС) та спеціальними виборчими законами. Усі учасники виборчого процесу мають право подати скарги та звернення до виборчої комісії вищого рівня або до суду. Конституційний Суд України Рішенням № 9-зп від 25 грудня 1997 року в справі за зверненнями жителів міста Жовті Води дав офіційне тлумачення ст. 55 Конституції України, вирішивши, що «кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права й свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод» [4, с. 6]. Це положення виступає важливою юридичною гарантією реалізації політичних прав, що розглядаються.

Щоразу в період виборчих кампаній виникає, на жаль, велика кількість порушень законодавства, яка і призводить до скарг, пов'язаних із захистом виборчих прав. Статистика свідчить, що на позачергових парламентських виборах 26 жовтня 2014 року до Київського апеляційного адміністративного суду було подано 235 скарг на рішення ЦВК, що стосувалися переважно реєстрації кандидатів. Вищий адміністративний суд України прийняв до провадження 164 заяви, з яких 162 стосувалися питання реєстрації кандидатів. Сімдесят з них було розглянуто, і двадцять дев'ять рішень було скасовано [5].

Міжнародна практика, напрацьована не одним десятиліттям, передбачає широку варіативність процедур та інституцій з розгляду виборчих спорів. Так, у багатьох усталених демократіях Західної Європи (Франція, Німеччина, Італія, Сполучене Королівство) скарги розглядаються

звичайними адміністративними та судовими органами, що працюють за спеціальною процедурою. Навпаки, у багатьох нових демократіях та демократіях, що розвиваються, у Центральній та Східній Європі (та й у інших регіонах світу) відповідальність за прийняття рішень щодо скарг та звернень розділена між незалежними виборчими комісіями та звичайними судами. У деяких країнах, в основному за межами Європи, за розв'язання виборчих спорів відповідальні спеціальні виборчі суди [3, с. 181]. У деяких випадках буває передбачена можливість подавати скарги в парламент як в орган, що має змогу судити про вибори до свого ж складу, однак такий порядок може своїм наслідком мати ухвалення політично вмотивованих рішень. Такий порядок є прийнятним насамперед там, де він уже існує протягом тривалого часу, проте й тоді доцільно передбачити можливість оскарження відповідного рішення в суді [3, с. 78].

В українському виборчому законодавстві склалася багаторівнева система оскарження порушень та захисту своїх виборчих прав. Тільки до суду через подання позовної заяви оскаржуються: 1) рішення, дії чи бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена Центральної виборчої комісії; 2) рішення чи дії окружної виборчої комісії; 3) рішення, дії чи бездіяльність члена окружної виборчої комісії; 4) рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових і службових осіб; 5) рішення, дії чи бездіяльність засобів масової інформації та інформаційних агентств, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників; 6) дії чи бездіяльність уповноважених осіб партій, довірених осіб кандидатів у депутати, офіційних спостерігачів від партій, кандидатів у депутати та громадських організацій, крім порушень, що мали місце під час голосування. До Центральної виборчої комісії або до суду (через подання позовної заяви) оскаржуються: 1) бездіяльність окружної виборчої комісії (ч. 6 ст. 108 Закону); 2) рішення чи дії партії, яка висунула кандидатів у депутати в загальнодержавному окрузі (крім тих рішень чи дій, які відповідно до закону, статуту (положення) належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або виключної компетенції) (п. 1 ч. 7 ст. 108 Закону); 3) дії чи бездіяльність кандидата у депутати (ч. 8 ст. 108 Закону). До окружної виборчої комісії або до суду (через подання позовної заяви) оскаржуються: 1) рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії, її члена – до окружної виборчої комісії, яка утворила відповідну дільничну виборчу комісію (ч. 5 ст. 108 Закону); 2) рішення чи дії партії, яка висунула кандидатів у депутати в одномандатному окрузі (крім тих рішень чи дій, які відповідно до Закону, статуту (положення) належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або виключної компетенції), – до окружної виборчої комісії відповідного виборчого округу (п. 2 ч. 7 ст. 108 Закону). До дільничної виборчої комісії або до суду (через подання позовної заяви) оскаржуються порушення, які мали місце під час голосування, допущені уповноваженими особами партій, довіреними особами кандидатів у депутати, офіційними

спостерігачами від партій, кандидатів у депутати або громадських організацій (ч. 6 ст. 111 Закону).

Таку складну багатоінстанційну систему називають одним з недоліків у розв'язанні виборчих спорів в Україні, адже завжди існує побоювання та реальний ризик звернутися до неналежного органу та втратити змогу захистити своє право. Про можливість такої плутанини може свідчити й той факт, що кількість поданих скарг та позовів до виборчих комісій та окружних адміністративних судів є малою з огляду на інформацію про численні порушення, які фіксують у своїх звітах спостерігачі. Виборчий закон повинен чітко й доступно формулювати відповідні повноваження та обов'язки для уникнення конфлікту юрисдикцій. Так само негативно впливає на відновлення порушених виборчих прав і те, що більша частина не розглядаються з формальних підстав (пропущені строки, не туди подана скарга чи позовна заява, недотримана їх форма чи зміст та інші) [6]. Аналіз тих рішень ЦВК по скаргах, які є у відкритому доступі, рішень ОВК та судів свідчить про те, що основною підставою для повернення скарг є недотримання п. 3 ч. 1 ст. 110 Закону України «Про вибори народних депутатів України», а саме відсутність адреси проживання, номерів засобів зв'язку, адреси електронної пошти суб'єкта оскарження. Так, ЦВК на засіданні було прийнято рішення про залишення без розгляду по суті 3 скарг у зв'язку з тим, що вони були повторно подані з недоліками. Скарги були залишені без розгляду постановами ЦВК № 1846 від 16.10.2014, № 1847 від 16.10.2014, № 1879 від 17.10. 2014 через відсутність поштової адреси проживання суб'єкта оскарження. Аналогічна підстава була застосована для прийняття судами рішення про залишення позовної заяви без руху (наприклад, рішення окружного адміністративного суду м. Києва № 40756182, 40921123) [7]. Хоча КАС України передбачено, що на прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви (ст. 105). Це, по суті, указує на формалізм та необхідність уведення спрощених процедур подання заяв та скарг, ознайомлення населення з формою та правильністю викладення їх змісту, інакше викладений у ст. 55 Конституції України принцип стане абстрактним. Міжнародні стандарти вказують на те, що процедура оскарження має бути максимально короткою, зокрема коли йдеться про рішення, ухвалені напередодні виборів. При цьому слід уникати двох пасток: по-перше, процедура оскарження не має гальмувати виборчий процес, а по-друге, зважаючи на те, що рішення щодо скарг не можуть служити підставою для перенесення дати виборів, їх варто ухвалювати не після, а до виборів. Рішення за результатами виборів також мають ухвалюватися досить оперативно, а надто в обставинах напруженої політичної ситуації. Це означає, що терміни подачі скарг про оскарження мають бути справді короткі й що орган з розгляду скарг має ухвалювати свої рішення якомога оперативніше. Водночас строки подачі скарг мають бути достатніми для того, щоб було подано скаргу, гарантувати здійснення права на захист та ухвалити зважене рішення. Для рішень, ухвалених до

виборів, цілком доречними видаються строки в три-п'ять днів для першої інстанції (як для подачі заяви про оскарження, так і для ухвалення рішення) [8, с. 75]. В Україні відповідно до ч. 11 ст. 172 КАС України суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк після надходження позовної заяви. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли до дня голосування, вирішуються судом у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли в день голосування, вирішуються судом до закінчення голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли в день голосування, але після закінчення голосування, вирішуються судом у дводенний строк після надходження позовної заяви. Тобто встановлення строків розгляду адміністративних справ є предметом законодавчого регулювання. Тривалість таких строків залежить від особливостей адміністративних справ, зокрема скорочений строк розгляду позовних заяв, закріплений у ч. 11 ст. 172 КАС України пов'язаний з характером виборчого процесу. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в підпункті 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 3 липня 2003 року 13-рп/2003 «визначення стислих строків оскарження порушень відповідає характеру виборчого процесу, але при їх установленні та застосуванні не повинні ущемлюватися права й свободи виборців, політичних партій (виборчих блоків партій), кандидатів у народні депутати України» [9].

Ще однією доволі складною проблемою для вітчизняної системи оскарження є відсутність у виборчому законодавстві санкцій за порушення, учинені до дня голосування кандидатами в народні депутати або партіями, які висунули таких кандидатів, а також нечасті випадки їх застосування щодо інших суб'єктів виборчого процесу. Це нівелює користь від оскарження таких порушень. Виборчі правопорушення повинні розслідуватися, а порушники мають бути притягнені до відповідальності на підставі закону [3, с. 182]. І хоча чинним законодавством передбачена кримінальна та адміністративна відповідальність за порушення виборчого законодавства та виборчих прав громадян, проте статистичні дані підтверджують рідкісні випадки їх застосування. Так громадянська мережа ОПОРА в партнерстві з Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) здійснювала моніторинг діяльності правоохоронних органів та судів України щодо розслідування злочинів, прямо чи опосередковано пов'язаних з виборчим процесом. Станом на серпень 2015 року з 291 кримінального провадження щодо злочинів проти виборчих прав громадян, учинених на позачергових виборах народних депутатів України, уже було закрито 225. До суду дійшло лише близько п'яти відсотків кримінальних проваджень, тобто 14 з 291 справ. При цьому матеріали 13 з них надійшли до суду з обвинувальним актом, одне закінчилося направленням до суду клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. Фігурантами судових процесів, які стосувалися злочинів проти виборчих прав громадян на позачергових виборах народних депутатів України 2014 р. всього стали 14 осіб. Про це

свідчать дані Єдиного Реєстру судових рішень. Сім з 14 осіб отримали міру покарання у вигляді штрафу від 1 700 до 6 800 гривень та позбавлення права обіймати посади, пов'язані з діяльністю у виборчих комісіях до органів державної та місцевої влади строком на два роки. Лише п'ять осіб отримали покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі з одночасним позбавленням права обіймати посади у виборчих комісіях строком на два роки. Вони були звільненні від відбування основного покарання з установами іспитового строку в один рік. Одна особа отримала покарання у вигляді обмеження волі на один рік з позбавленням права обіймати посади у виборчих комісіях, комісії з референдуму, бути офіційним спостерігачем, а також займатися діяльністю, пов'язаною з виборчим процесом та референдумом. Одна особа, обвинувачена в отриманні бюлетеня не тільки за власним паспортом, а й за документом іншої людини, була звільнена від кримінальної відповідальності, оскільки було визнано втрату діянням суспільної небезпечності [10]. Слід визнати, що непритягнення до відповідальності підриває довіру та суспільну впевненість у виборах, а невелика кількість реальних справ указує на прогалини в законодавстві, які мають бути ліквідовані.

Не можна не звернути уваги на притягнення до відповідальності за виборчі правопорушення членів виборчих комісій як особливого суб'єкта, ураховуючи колегіальність цих органів. Характерним для юридичної відповідальності виборчих комісій є те, що притягнення їх як суб'єктів відповідальності не позбавляє уповноважені органи права притягнення одночасно з колективним суб'єктом й індивідуального, тобто конкретну фізичну особу, у дія якої є склад правопорушення, за яке законодавством встановлено конкретну відповідальність (кримінальну, адміністративну, дисциплінарну тощо). Тобто розформування виборчої комісії як санкція за неправомірні дії її членів як організованої спільноти суб'єктів у межах конституційно-правової відповідальності передбачає можливість притягнення до іншої відповідальності визначених її членів, які своїми діями сприяли вчиненню неправомірних дій чи прийняттю незаконного рішення, у результаті яких були порушені виборчі права громадян [11, с. 36]. Спостерігачі часто вимагають визнання членів виборчих комісій винними в правопорушеннях, а також заборони їм знову бути призначеними до складу виборчих комісій на наступних виборах.

Важливе значення для забезпечення виборчих прав є можливість оскарження результатів виборів, тим паче, що в Україні існує доволі багата практика реалізації подібного повноваження. Саме тут особливої уваги потребують повноваження органів з розгляду скарг у частині можливості анулювати результати голосування, якщо виявлені порушення могли вплинути на розподіл мандатів. Так, у цьому контексті не можна не згадати резонансне Рішення Верховного Суду України від 03.12.2004 у справі за скаргою М.Д. Катеринчука на дії ЦВК щодо встановлення результатів повторного голосування з виборів Президента України та на рішення про оголошення В.Януковича Президентом України. Унікальність указанного

рішення полягає насамперед у тому, що на підставі встановлених численних порушень основних принципів виборчого процесу та неможливості внаслідок цього встановити результати волевиявлення, Верховний Суд України (на той час суд останньої інстанції щодо оскарження результатів виборів) уперше застосував принцип верховенства права та скасував результати голосування [12, с. 129-130].

Існує консенсус з приводу того, що скасування необов'язково впливає на вибори загалом. Навпаки, повинно бути можливим часткове скасування, якщо порушення стосуються лише обмеженої місцевості. Основним критерієм для повного або часткового скасування результатів виборів є або повинно бути питання, чи порушення могли вплинути на результат, тобто на розподіл мандатів. Проте в деяких країнах (як Азербайджан та Україна) виборче законодавство встановлює припустимий рівень порушень (що базується на певному відсотку незаконних голосів) – практика, яка не відповідає міжнародним стандартам [3, с. 182]. У Рішенні Європейського Суду з прав людини «Ковач проти України» від 07.02.2008 зазначається, що права, гарантовані ст. 3 Першого протоколу, мають вирішальне значення для зміцнення й збереження засад ефективної та дієвої демократії, побудованої на принципі верховенства права. Але ці права не є абсолютними. Можуть існувати «опосередковано встановлені» обмеження цього права, і Договірні держави повинні користуватися певною свободою розсуду в цій сфері. Договірним державам надається широка свобода розсуду у вирішенні цих питань, але за умови забезпечення ними рівності всіх громадян у здійсненні цього права. Однак це не означає, що всі голоси повинні обов'язково мати однакову вагу при підбитті результатів виборів і що всі кандидати повинні мати рівні шанси на перемогу. Отже, у жодній виборчій системі не можна виключити можливість «утрачених голосів» (див. п. 54 рішення в справі «Матьє-Мoen і Клерфет проти Бельгії») [13]. Стосовно подібної можливості скасовувати результати голосування народних депутатів в одномандатних виборчих округах увагу науковців та правозастосувачів звернула на себе Постанова Вищого адміністративного суду України № П/800/99/13 від 08.02.2013. Відповідно до нього було визнано результати голосування недостовірними в тих округах, де обрано О. Домбровського та П. Балогу. Основною претензією до цієї Постанови називають порушення принципу правової визначеності, адже рішення про проведення повторних виборів у цих округах фактично позбавило депутатського мандату народних депутатів, які вже склали присягу. Звернення до суду відбулося аж через чотири місяці від дня голосування. Це є серйозним порушенням строків оскарження, передбачених чинним КАС України [14].

Процедурною гарантією забезпечення виборчих прав є гарантування прозорості дій та рішень виборчих комісій. Відповідно до вимог прозорості рішення виборчих комісій, а також рішення органів виконавчої влади, що стосуються реалізації виборцями права голосу на виборах, доводяться ними до відома громадян через друковані засоби масової інформації або, у разі неможливості, оприлюднюються в інший спосіб. Рішення Центральної виборчої комісії та окружних виборчих комісій, які

стосуються виборчого процесу та становлять публічний інтерес, оприлюднюються на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії. Крім того, у ч. 10 ст. 113 Закону України «Про вибори народних депутатів України» зазначено, що рішення Центральної виборчої комісії та окружних виборчих комісій про розгляд скарг не пізніше наступного дня після прийняття рішення, а в разі прийняття рішення напередодні, у день голосування або на наступний день – невідкладно оприлюднюються на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії [15]. Однією з рекомендацій Венеціанської комісії було підвищення прозорості системи розгляду скарг, що полягає в наданні повної документації за скаргами й рішеннями для публічного ознайомлення [6]. Однак, як бачимо з норм Закону, вимоги стосуються тільки рішень, прийнятих окружною виборчою комісією та Центральною виборчою комісією, а зовсім не скарг. Із цього слідує, що навіть неналежним чином оформлені та повернені для виправлення недоліків скарги не супроводжуються прийняттям рішення комісією, а отже – ніде не фіксується й не відстежується. До речі, і щодо прозорого оприлюднення рішень є багато питань. Так, за результатами розгляду скарг на офіційному веб-сайті ЦВК зі 123 постанов ОВК розміщено лише п'ять. Таким чином, можна дійти висновку, що окружні виборчі комісії ігнорують вимогу закону щодо передачі постанов, прийнятих за результатами розгляду скарг, до ЦВК для їх оприлюднення на офіційному веб-сайті. Це зменшує прозорість процедури розгляду скарг, чим порушується важливий принцип виборчого процесу [6].

Також відповідно до абз. 2 ч. 10 ст. 113 Закону України «Про вибори народних депутатів» не пізніше тридцяти днів після завершення виборчого процесу Центральна виборча комісія оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті узагальнену інформацію щодо поданих до Центральної виборчої комісії заяв та скарг, що стосуються процесу виборів депутатів та результатів їх розгляду, а також відповідну інформацію, надану окружними та дільничними виборчими комісіями. Однак така інформація є узагальненою й прикладного значення для конкретного виборчого спору не має [6]. Тож, як бачимо, технологічні можливості поступово застосовуються, але для досягнення результату абсолютної відкритості публічної інформації у цій сфері лише юридичного закріплення обов'язків поки що недостатньо.

Висновки. Отже, з вищеведеного можна дійти висновку, що безсумнівною ознакою демократично проведених виборів є гарантування законодавством можливості оскарження порушень виборчих процедур. Десятиліттями вироблені в Україні інституційні та правові механізми захисту виборчих прав громадян не позбавлені недоліків. На це також звертає увагу міжнародна спільнота та громадські організації в Україні, які щоразу здійснюють аналітичну роботу за результатами проведення виборів і тим самим указують на процедурні прорахунки.

Багаторівнева система розгляду скарг і звернень, яка інколи призводить до плутанини в компетенції, формалізованість процедури подання та розгляду скарг і звернень виборцями щодо порушень, часті випадки недотримання строків розгляду та оприлюднення справ скаржників відповідними органами

одразу справляє негативне враження та потребує негайного вдосконалення. Доречною та прийнятною в цьому разі була б практика з підвищення кваліфікації та компетентності як членів виборчих комісій усіх рівнів, так і суддів, які розглядатимуть позовні заяви, пов'язані з порушенням виборчого законодавства. Не менш важливим є постійний громадський контроль за перебігом виборчого процесу, а також можливість притягати до відповідальності винних осіб за вчинені правопорушення в цій сфері. Так само дії суб'єктів виборчого процесу, пов'язані із захистом порушених виборчих прав, учинені навіть на найнижчому рівні, повинні бути відкритими для загалу, а за невиконання зазначеної вимоги у встановлені строки повинна бути встановлена санкція. У цьому аспекті є великі сподівання на досягнення «електронної» демократії та їх поступового впровадження в національні виборчі процедури, високий рівень відповідальності суб'єктів виборчого процесу та усвідомлення важливості виборчих процесів для становлення демократії.

Використані джерела:

1. Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 року № 1-рп/98 в справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про вибори народних депутатів України) // Офіційний вісник України. – 1998. – № 23. – С. 93, ст. 850. – Код акту 5484/1998.

2. Манен Б. Принципи представительного правління / Б. Манен; пер. с англ. Е. Н. Рощина ; науч. ред. О. В. Хархордин. – СПб. : Изд.-во Европ. ун-та в Санкт-Петербурге, 2008. – 323 с.

3. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права : матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи / пер. С. Кальченко [та ін.] ; ред. Ю. Ключковський. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К. : Логос, 2009. – 500 с.

4. Буроменський М.В., Веніславський Ф.В., Колісник В.П., Сердюк О.В. Судове вирішення виборчих спорів в Україні (за результатами виборів 2002 р.). – 40 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.iahr.com.ua/files/works_docs/9.pdf

5. Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ. Місія зі спостереження за виборами України. Позачергові вибори народних депутатів України, 26 жовтня 2014 року Проміжний звіт 19 вересня-7 жовтня 2014 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/odihr/elections/ukraine/125409?download=true>

6. Попередній звіт: розгляд виборчих спорів в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://electioninfo.org.ua/nodes/nodes/view/type:news/slug:poperedny-zvt-rozglyad-viborchih-sporv-v-ukran>

7. Фінальний звіт розгляд виборчих скарг в Україні дострокові вибори до Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:final-report>

8. Доповідь про виборче законодавство та виборчу адміністрацію в Європі // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права : Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи : пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 2-е, випр. і доповн. – К., 2009. – С. 142-198.

9. Рішення Конституційного Суду від 19.10. 2009 № 26-рп/2009 у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) [Електронний ресурс] – Сайт Верховної Ради України. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09/page2>

10. Звіт. Розслідування злочинів, пов'язаних з виборчим процесом 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.opoga.ua.org/vybory/vybory-do-verkhovnoi-rady-2014/7993-zvit-rozsliduvannya-zlochyniv-povjazanyh-iz-vyborchym-procesom-2014-r>

11. Тимошенко І. В. Проблемні питання визначення статусу виборчих комісій та їх членів як суб'єктів юридичної відповідальності / І. В. Тимошенко // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1 (1). – С. 36–41.

12. Бакумов О.С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації : монографія / О. С. Бакумов ; МОН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2015. – 248 с.

13. Ковач проти України. Рішення Європейського суду з прав людини від 07.02.2008 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_452

14. Голова ЦВК: рішення ВАСУ про позбавлення депутатів мандатів може викликати колапс судової системи [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/73635>

15. Про вибори народних депутатів України : Закон України [Електронний ресурс] – Сайт Верховної Ради України. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/print1474392262130602>

Стаття надійшла до редколегії 31.01.2017

Павшук Е. А. К вопросу об условиях реализации принципов избирательного права и возможности обжалования их нарушений

В статье рассмотрены условия реализации принципов избирательного права в Украине в аспекте возможности обжалования их нарушений. Проанализированы правовые, институциональные и процедурные гарантии обеспечения реализации этих принципов в соответствии с международными стандартами. Выявлены основные недостатки национальной модели обжалования нарушений избирательных прав граждан, а также представлены предложения по их устранению.

Ключевые слова: *гарантии реализации избирательных прав, защита избирательных прав, избирательные споры, обжалование нарушений избирательного законодательства.*

Pavshuk K. On Problem of Realization of Principles of Electoral Law and Possibility to Appeal their Violations

In the article were examined the conditions for realization of the principles of electoral law in Ukraine in the aspect of the possibility to appeal their, because appeal of the breaking of the election law including extraordinary parliamentary elections in

2014 based on the practice of the courts and out of court appeal breaking of the law of past election campaigns must to be analysed.

The legal, institutional and procedural guarantees of realization of these principles also were analysed according to the international standards. The main disadvantage of the national model of the appeal of the breaking of the election law of citizens also were ascertained.

Among the disadvantages are given below. In the Ukrainian election legislation there is the multilevel system of appeal of the breaking and protect electoral rights. The problem for the national appeal system is the lack in the election law sanctions for the breaking which have being committed before the election by candidates for deputies or parties that nominated the following candidates and other subjects of election process. International standards also indicate that the procedure of appeal should be as short as possible, especially when it comes to decisions taken before the elections. Particularly important for election rights is a possibility to appeal the results of election. The essential problem is ignoring the requirements of the law by the district election commission. They must transfer to the CEC the resolutions which were passed on the results of complaints for their publication on the official website. This fact reduces transparency procedures of administration of complaints, that mean violation an important principle of the election process.

Also were suggested the decision this problems. This is the training and expertise as members of election commissions of all levels, and the judges will consider complaints related to violation of election laws, constant public control in the election process and the ability to bring to justice those responsible for offenses committed in this area, actions of election related to the protection of violated election rights committed even at the lowest level, to be open to the public. In this aspect there are great hopes for achieving "e" democracy and their gradual implementation in national electoral procedures.

Key words: guarantees of election rights, the protection of the election rights, election disputes, appeal of the breaking of election law.